

Greg Philo / David Miller

Els mercats assassins

Estudis culturals,
mitjans de comunicació
i conformisme

PUV

Els mercats assassins
Estudis culturals, mitjans de
comunicació i conformisme

Assaig 24

Els mercats assassins
Estudis culturals, mitjans de
comunicació i conformisme

Greg Philo i David Miller

Traducció de Rafael Xambó

Universitat de València

Aquesta publicació ha comptat amb l'ajut
de la Generalitat de Catalunya.

Títol original: *Market Killing. What the free market does and what social scientists can do about it* [primera part de G. Philo i D. Miller: «Cultural compliance. Media/cultural studies and social science»], Longman, Pearson Education, 2001.

© Greg Philo i David Miller

© D'aquesta edició: Universitat de València, 2010

Publicacions de la Universitat de València

Arts Gràfiques, 13 - 46010 València

Disseny de la col·lecció: Inmaculada Mesa

ISBN: 978-84-370-7416-0

Dipòsit legal: V-1363-2010

Impressió: Impremta Lluís Palàcios, Sueca

Índex

Introducció 2010	9
Els estudis culturals i dels mitjans de comunicació i la ciència social.....	19
Una nova dominació del mercat.....	21
La Nova Dreta i la cultura del lliure mercat	28
Valors de mercat i comportament social	41
Nou Laborisme, mercat i meritocràcia.....	50
Poder corporatiu, estats nació i lliure mercat.....	73
Direccions de recerca i atzucacs culturals.....	80
Realitat, llenguatge i abandonament.....	81
Relativisme en els estudis dels mitjans de comunicació.....	93
Pràctica discursiva i allò real	102
Postmodernisme en el debat públic	108
Com és que passa això?	113
L'audiència activa i la política del plaer.....	116
De l' <i>encoding/decoding</i> a la televisió com a torradora	121
Cultura popular i poder des de baix	127
Audiència i plaer del consum	133
Identitat, diferència i l'altre.....	137
Sobre l'experiència, el vincle perdut.....	145
Consum	153
Resultats.....	162
La irrellevància de l'escriptura acadèmica	164
Periodistes crítics i acadèmics muts.....	170
Ofuscació i abstracció	173
El que s'hi pot fer	175
Interessos acadèmics i interessos públics.....	177
Bibliografia	183

Introducció 2010

Quan vàrem escriure *Market Killing*, triàrem aquest títol per a destacar el fet que una gran part de la humanitat estava sent arrasada per les relacions materials i culturals que conformen el nostre món. Ens demanàvem per què els teòrics socials no eren crítics amb aquests processos i com era que la majoria s'havia distret amb els debats filosòfics i les divagacions vàcues del postmodernisme. El lliure mercat desfermat i l'auge de la política econòmica de dretes als Estats Units i al Regne Unit tenien efectes contundents en la seguretat i benestar d'amplis sectors de la població mundial. Això era evident quan ho vàrem escriure l'any 2000 i s'ha fet molt més obvi a hores d'ara, en les tendències a la desigualtat en el món. Un informe del World Institute for Development Economic Research del 2006 indicava que el 2 % dels més rics del món posseïen més de la meitat de la riquesa global de les llars.

Els efectes més espectaculars de la desregulació dels mercats varen arribar amb el col·lapse financer mundial del 2008. En *Market Killing*, destacàvem la història de l'especulació immobiliària i les crisis que posteriorment varen afectar les economies del Japó, Hong Kong i el Regne Unit. En un altre assaig [inclòs en l'edició anglesa], Andrew Gamble escrivia que la persecució obsessiva del benefici fa que el capitalisme siga un sistema

fonamentalment inestable. Com ell comentava, això és palès «particularment en les bombolles especulatives periòdiques» pel que fa, per exemple, al valor del sòl, i tal com destacava tot seguit:

Allò amb què es comercia en els mercats tipus casino del capitalisme no és precisament amb mercaderies que no tenen cap valor d'ús, sinó amb els mitjans de subsistència i el futur de comunitats senceres.

El que fa que aquestes crisis siguin relativament fàcils de predir és que el lliure mercat i els seus partidaris segueixen les mateixes pautes de comportament de manera molt regular. El 2003, Ann Pettifor va publicar *The Coming First World Debt Crisis* i va escriure que «globalment hi ha cent bilions* de dòlars de deutes pendents de pagament, però només hi ha trenta-tres bilions de dòlars d'ingressos per a satisfer aquest deute» (2003, p. 1). El 2007, Larry Elliot i Dan Atkinson publicaren el seu informe sobre el llegat de Tony Blair al Regne Unit i varen predir una crisi financera global (2007). Cinc anys abans d'això, Greg Philo havia escrit a *The Guardian* tot advertint que les grans primes en la *city* i els baixos tipus d'interès estaven iniciant un altre *boom* immobiliari i proposava impostos als guanys de capital i als beneficis dels bancs per a aturar-ho (13 d'abril de 2002). Ara bé, el Nou Laborisme tenia poc d'interès en aquestes estratègies, atès que

* Nota del traductor: totes les xifres monetàries que apareixen al llarg de l'assaig s'expressen d'acord amb el nostre sistema, és a dir, un bilió anglosaxó són mil milions. Així, en aquest cas, la xifra al text original era de cent trillions i l'hem convertida en cent bilions.

mentre augmentés el preu dels immobles, ells creien que les classes mitjanes continuarien votant el seu partit. Sota la direcció de Tony Blair i, després, de Gordon Brown, el partit estava també profundament compromès amb la desregulació dels mercats financers, els quals, de fet, han produït la crisi. Des de principis de la dècada dels noranta, la seua política havia estat la de mostrar al capitalisme financer que el Nou Laborisme no suposava cap amenaça.

El cas és que els millors cervells d'una generació es dedicaren a crear models matemàtics i instruments financers que al remat no funcionaren, però que establiren els fonaments per a la que potser siga la bombolla especulativa i la fallida de mercat més gran que el món ha vist mai. En *Market Killing* vàrem descriure com Londres i Nova York s'havien expandit com a centres financers en els anys noranta. Això fou després de l'esfondrament de la Unió Soviètica. Hi destacàvem com la desregulació havia servit per al reciclatge dels capitals de manera molt més fàcil, tot incloent-hi els provinents de les activitats criminals. Will Hutton va escriure així mateix que els préstecs dels bancs assoliren el cim el 2007, quan els estalvis d'Àsia i dels estats productors de petroli també eren reciclats al Regne Unit via Nova York.¹ L'assump-

1. Hutton també descriu els efectes desreguladors del «big bang» del 1986 per a la *city* de Londres. Aquest canvi fonamental va permetre als *brokers* i altres agents clau de la borsa de valors de Londres treballar directament per als bancs d'inversió. Podien, per tant, gestionar fons d'inversió, assessorar sobre els contractes i el comerç de valors financers, tant per a ells mateixos com per als clients; podien actuar de fet com els grans bancs, i tot això en la mateixa institució. Això hauria estat prohibit a Amèrica atès el potencial conflicte d'interessos, però els EUA s'afegiren ràpidament al que va esdevenir una cursa per regu-

te clau era que ara els bancs estaven donant préstecs per a finançar un mercat immobiliari inflat, particularment als EUA i al Regne Unit. El model econòmic només era possible per a un període relativament curt i sempre que aquest mercat continués creixent, però, si trontollava i es produïa qualsevol moviment econòmic negatiu, s'hi faria evident que molts dels crèdits no es podrien retornar. Tanmateix, de moment, aquells crèdits s'havien empaquetat en el que fou anomenat *securitised income stream* (titulació de fluxos de caixa) i s'havien venut a inversors dels mercats financers. Bilions de dòlars foren assegurats llavors com a *credit default swaps* (CDS: derivats de crèdit) i tot aquest procés intolerable va ser impulsat pel pagament de primes enormes als qui treballen en inversió i mercat de valors. Encara el 2008, l'any del *crack*, les primes en la *city* de Londres arribaren als 17.000 milions de lliures. Tal com Hutton assenyalava en un article de *The Guardian* (2008, p. 33):

Els bancs havien acumulat bilions de lliures d'actius, construïts essencialment sobre la «titulació» (*securitisation*) —empaquetant fluxos de caixa, assegurant-los i venent-los com a títols als inversors—, el valor dels quals estava en perill, no només per la crisi en el mercat immobiliari sinó també per la recessió general. Els compradors i els asseguradors d'aquells instruments han fugit dels mercats. Els bancs s'han quedat amb actius depreciats que han de ser finançats a mesura que s'acosta la data

lar menys. Vegeu W. Hutton, «37.000 milions de lliures no resoldran aquest fiasco», *The Guardian* (14 d'octubre de 2008), i «Aquest terrible moment és la nostra oportunitat per a un nou món», *The Observer* (5 d'octubre de 2008).

de venciment, i no hi ha manera de fer-ne de nous. La paràlisi s'ha instal·lat al mercat financer sencer.

Tots els bancs presten més del que tenen en actius líquids, però els préstecs havien pres una alçada tal i el nivell de deute tòxic era tan imprevisible que els bancs eren refractaris a deixar-se diners entre ells i es va fer difícil trobar fons en el mercat monetari internacional. Això fou el que va provocar la fallida del Northern Rock i va conduir a la seua nacionalització per part del govern britànic.

Hi ha dues qüestions importants que sobresurten d'aquesta crisi: la primera en el sentit que il·lustra la irracionalitat fonamental del lliure mercat, i la segona sobre la resposta pública quant a això. El cor del problema econòmic era essencialment l'enorme escletxa que es va obrir entre el que tenien els creditors i la capacitat dels deutors per a pagar. En un sistema sobrecarregat de deute, la població comença a gastar menys i es crea col·lectivament una davallada econòmica. Tanmateix, l'economia «real» continuava sent, de fet, el 2008, la mateixa que era el 2007 quan la producció estava en auge i els productes omplien el mercat. Un any després, les fàbriques segueixen ací, així com les mines, els pous de petroli, els tallers i les tendes. Però, ara, s'ha anunciat la recessió. La demanda no ha desaparegut, evidentment, per als pobres del món que necessiten atenció sanitària, habitatge, transport, aigua neta, protecció davant les inundacions i moltes més coses. El que s'ha perdut és la capacitat de pagament, per la qual cosa un enfocament racional per a acabar amb la recessió hauria de traslladar

riquesa dels creditors rics als pobres, a més d'un compromís per a usar els recursos econòmics del món allà on són més necessaris. Tanmateix, la resposta més probable dels polítics occidentals serà, simplement, injectar més diners al sistema existent, persuadir els bancs perquè en presten més i els escarmentats consumidors d'occident perquè continuen comprant. L'exsocialista Gordon Brown va aportar un gir bastant irònic a tota aquesta història. Aportà una nova proposta que finalment s'afegia a les antigues receptes sobre la manera de nacionalitzar bancs. L'home, que havia estat esquerrà en la seua joventut i, més tard, gran promotor de la desregulació, ara ha ofert al món un nou model en què els bancs són «recapitalitzats» emprant fons de l'estat a canvi d'una part o el total de la propietat. Aquest és un exemple interessant del vell adagi que el capitalisme farà qualsevol cosa per salvar-se, fins i tot fer-se socialista. Per descomptat que Brown no mirava de mantenir els bancs sota propietat pública, sinó només usar els fons de l'estat per a estabilitzar-los fins que puguen retornar plenament al sector privat. A llarg termini, aquesta crisi portarà una concentració de riquesa més gran. Si aquells que van ser crítics del lliure mercat podien predir-la, també podien fer-ho molts dels qui es van beneficiar de l'activitat especulativa i del creixement d'un deute immanejable. Per això, aquesta vegada no hi ha cues d'agents de borsa volent saltar d'edificis alts. Aquesta gent, ara, s'ha cobert contra tot, incloent-hi el propi fracàs. Els comentaris quant a limitar les futures remuneracions obliden el fet que s'han mantingut les darreres gratificacions de 20.000 milions de lliures l'any. Una anàlisi del Royal Bank of Scotland

per al noticiari de la BBC *Newsnight* mostrava que només el 2 % dels comptes posseïen la meitat del total dels diners del banc (6 d'octubre de 2008). Quan els preus del sòl, dels immobles i de les accions s'enfonsen, els molt rics recorren als seus actius financers líquids, i l'efecte net de la crisi és la concentració de la riquesa encara més amunt. Mentrestant, les pèrdues, riscos i costos personals de la desocupació i la inestabilitat són suportats pel conjunt de la població.

L'any 2008 va oferir l'extraordinari espectacle del col·lapse en el sector immobiliari, en les accions, la banca i les inversions financeres. Fou una demostració ben pública del fracàs dels mercats lliures per a mantenir estable el creixement i generà propostes interessants en despatxos del tot insòlits, com ara els de la premsa de dretes. El *Daily Mail*, per exemple, competia amb l'esquerrà *The Guardian* a denunciar les activitats dels financers de la *city* de Londres. En un titular del *Daily Mail* del 14 d'octubre de 2008 es podia llegir «La cobdícia que va alimentar el *crack*» i el text començava dient:

La magnitud de la cobdícia de la *city* va quedar al descobert anit quan els contribuents aportaren als bancs britànics un històric salvavides de 37.000 milions de lliures.

Tanmateix, hi ha límits en aquest nou radicalisme que s'inspira en les marrades del capitalisme financer. La denúncia és, en part, alimentada per raons comercials. Molts lectors del *Daily Mail* eren petits inversors que havien perdut diners en els mercats immobiliaris i de

valors i els seus estalvis estaven potencialment en perill. No s'hi reclama l'abolició del mercat, sinó només que es controle allò que es consideren elements dolents al seu si. Al Regne Unit, a més, resultava difícil desenvolupar una política alternativa coherent, atès que el partit laborista s'havia lliurat enterament al model de lliure mercat. Vàrem escriure en *Market Killing* sobre la manera com el Nou Laborisme havia buidat amb eficàcia la seua política per tal d'eliminar qualsevol diferència entre ells i la nova política de dretes dels anys vuitanta. En el debat públic, especialment a la televisió, no hi havia anàlisi del poder social o de les estructures que el mantenen. Hi vam plantejar que «aquestes qüestions fonamentals han estat bandejades efectivament del debat polític i aquest és un factor clau de l'ascens del Nou Laborisme» (p. 70). En la pràctica, això vol dir que la major part de la població té poca idea del que pot distingir els partits pel que fa a fonaments ideològics. La política es redueix a l'estil, a donar bones vibracions, al carisma o, senzillament, a l'apreciació que el partit sembla que estiga fent-ho «bastant bé». Quan va començar la crisi econòmica, el nou líder del partit conservador, David Cameron, apareixia jove, fresc i enèrgic. La política que defensava consistia a «equilibrar» els comptes del Govern i reduir-ne el deute. Això, en la pràctica, significaria probablement un gran increment de l'atur i fortes retallades en la despesa sanitària, en benestar i en l'educació pública. Però, com que el debat polític és tan vacu, la seua política no li impedirà anar al capdavant en les enquestes.

Actualment, no sembla que els líders del món miren de retallar la despesa pública, sinó que, més aviat, procu-

ren estimular les seues economies incrementant-la. Tanmateix, els problemes que encaren les nostres societats i, de fet, el nostre planeta són essencials i demanen més que unes poques alenades complementàries d'aire en un sistema que es desinfla. Salvar els sistemes del medi ambient, sobreviure al canvi climàtic i, per a la major part de la població del món, senzillament sobreviure, exigirà la mobilització de recursos a gran escala del món ric al pobre. Els governs d'occident tenen ara l'oportunitat de reorientar la pròpia capacitat productiva cap a la inversió en energia verda i la promoció de noves pautes de consum menys destructives del medi. Tanmateix, la veritat dura és que la raó per la qual la major part del món és pobre és perquè les nacions riques consumeixen la major part dels recursos del planeta. Això no es pot resoldre simplement incrementant la producció, ni tan sols amb tecnologies més verdes i ecològicament més respectuoses. Els rics hauran de consumir menys, i aquest serà el repte més gran que haurà d'encarar un món els sistemes socials i econòmics del qual tenen una forta compulsió a la cobdícia i a l'individualisme consagrat pel lliure mercat.

GREG PHILO

Referències

- ELLIOTT, Larry i ATKINSON, Dan (2007), *Fantasy Island*, Londres, Constable.
- HUTTON, Will (2008 [1]), «This terrifying moment is our one chance for a new world», *The Observer*, 5 d'octubre de 2008.

— (2008 [2]), «£37 bn won't fix this fiasco», *The Guardian*, 14 d'octubre de 2008.

PETTIFOR, Ann (2003), «The Coming First World Debt Crisis». En línia: <http://www.opendemocracy.net/globalization-americanpower/article_1463.jsp>.

WORLD INSTITUTE FOR DEVELOPMENT ECONOMICS RESEARCH (2006), *World Income Inequality Database*, Helsinki, United Nations University.

L'ofensiva neoliberal de les darreres dècades ha tingut com a conseqüència un augment de la desigualtat i la violència, la proliferació de l'economia criminal i la degradació de la vida social i cultural. El mercat lliure de traves, la desregulació, la globalització sense normes correctores han menat les societats a desequilibris creixents, que han culminat en la crisi financera i econòmica actual. La devaluació d'allò públic i la reducció del compromís social han impulsat una nova polarització que socava la cohesió necessària i promou la disgregació social i cultural. Els autors, membres del Grup de Glasgow de recerca sobre Mitjans de Comunicació, analitzen aquests efectes perversos, especialment en el camp de l'educació, la cultura de masses, la premsa i la televisió. Alhora, qüestionen el silenci d'un important espectre acadèmic que s'ha sumat, explícitament o implícitament, a una visió mercantilista i neoconservadora. Han proliferat obscurs debats teòrics marcats per una deriva postmodernista, que han comportat l'allunyament de la realitat social, el treball empíric seriós i la recerca independent, imprescindibles per a identificar els problemes clau i les possibilitats d'un canvi.

GREG PHILO és director de Recerca del Glasgow University Media Unit, de la Universitat de Glasgow. És coautor, entre altres, de *Bad News* (1976), *More Bad News* (1980), *Really Bad News* (1982), *War and Peace News* (1985), editor de *The Glasgow Media Group Reader* (1995) i autor de *Seeing and Believing: the Influence of Television* (1990).

DAVID MILLER és membre de l'Stirling Media Research Institute, de la Universitat de Stirling. És autor de *Don't Mention the War: Northern Ireland, Propaganda and the Media* (1994), coautor de *The Circuit of Mass Communications: Media Strategies, Representation and Audience Reception in the AIDS* (1998) i coeditor de *Rethinking Northern Ireland: Culture, Ideology and Colonialism* (1998).

ISBN 978-84-370-7416-0

Amb la col·laboració de

 **Generalitat
de Catalunya**

PUV PUBLICACIONS
UNIVERSITAT
DE VALÈNCIA